

תשובה – יסוד העולם והשנה

[אלול (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, ח"ב, "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אנו מתחילים בזאת בעז"ה שנת הלימודים בשיבה.

ויש לתמוה, מדוע לא סיימנו את השנה הקודמת בר"ח אלול, ואז נעשה הפסקה ונתחיל שוב התחלת הלימודים בתשרי, שהוא המסמל האמתי לתחילת השנה החדשה?
נענה לכך: אי אפשר לעשות שום דבר חשוב מבלי ההכנה מראש, מבלי תכנון מסודר.

- כך מצאנו בילדים בבואם לגיל בר-מצוה, אם הם לא ילמדו היטב לפני זה את ההלכות, המוסר והערכים השייכים לענייני היהדות, הם לא יוכלו בשום פנים ואופן לקיים אותם כראוי מיד בעוברם סף יום ההולדת. אלא עליהם להקדיש מקודם תקופת ההיערכות לקראת עתידם הגדול.
- כן מצאנו לגבי מצוות החליצה, שביתהדין קובע לו מקום מסוים יום לפני ביצוע המצוה, ומתפזר ולמחרת שוב מתכנס לשם. (רמב"ם, ה"ל חליצה ד/ב)
- כן מצאנו במצוות תקיעת שופר שמקצת מהמקובלים תוקעים סדרא עוד בנץ חמה. ("שערי תשובה" על שריע או"ח, ס"י תקפ"ח)
- וכן בנטילת לולב. (שערי תשובה" על שריע או"ח ס"י תרנ"ב).

זאת אומרת, מוטל על האדם לטכס דרכיו עוד מלפני יתחיל בעצם המצוה.

כך בהגיענו לשנה הבאה, לא נצליח אם לא נתכונן יפה חודש מקודם.

אולי יש לראות רמז לכך במזלות, שמזלו של חודש אלול הוא "בתולה", כלומר דבר עלום ובלתי ברור מה העתיד מביא. (כי טרם התחתנה). אנו כעת במצב טרומי המכיל בקרבו כל מה שיבוא עלינו.

פשיטא שעוצמת לימודינו ותשובתנו בחודש אלול זה, ישמשו לנו מין קָטָר המוביל אחריו כל שאר קרונות הרכבת. (של חדשי שנה הבאה). אם נתלהט ונעמיק שורשים תורניים כמו שראוי לנו, החדשים שיבואו יימשכו כראוי וכהגון. אבל אם נעשה מתוך שגרה ועצלתיים, סופנו ח"ו מי ישורנו.

הבה ונעמיק חקר (לפחות במדתנו המצומצמת) מה היא משמעות תפקידנו בחודש אלול.

בספר "קצור שו"ע" (פרק קכח) מביא מהאריז"ל נוטריקון נאה: (נאמר בדין רוצח בשוגג: "ואשר לא צדה, והאלהים

אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מקום אשר ינוס שמה" – שמות כא, יג). ר"ת של המלים המסומנות הם – אלול.

זאת אומרת, המכשול הזה (=חטא) עָרוֹךְ לוֹ לאדם ע"י בורא-עולם, אבל ה' הכין עבור האדם מקום מקלט, לשם ינוס וינצל. ודאי שהאריז"ל לא "סתם" חיפש צירוף תיבות בתורה ש"יזדמנו" לו אותיות "אלול", אלא בפסוק זה יש חלק מהותי ביותר של קדושת תיבת "אלול" (ע"פ מקצוע "רמז" שבתורה) ובא ללמד על מסר חינוכי. והוא – כי פשיטא שאין לאדם שום אפשרות להיות נקי מן החטא לחלוטין בכל ימות חייו. "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ). גם משה ודוד חטאו. "לא ניתנה תורה למלאכי השרת" (ברכות כה:). אבל יש תביעה מן האדם **מדוע אינו רץ להתרפאות!** הטענה נגד האדם היא מדוע הוא לא מטהר את עצמו, מדוע לא מתקרב לבוראו כדי לבקש תיקון. הרי עוד מלפני בריאת העולם הכין ה' "תשובה" (פסחים נד.) כלומר, ה' ידע שהיא נחוצה ואי אפשר מבלעדיה. אבל האדם שאינו משתמש במכשיר זה, דמו בראשו.

לְמָה הדבר דומה? לאיש שנתפש ע"י "מס הכנסה" והטילו עליו קנס. ודאי, אם יגיש טופס בקשה לבקש שיוותרו לו על הקנס, יביע חרטה וצער על העבר, אולי יתפשרו אתו. אבל אם הוא בז לאפשרות החוקית המונחת לפניו, אשמתו אתו על מה שממציא נגדו כל חומר הדין. כך, כאשר יש לפנינו אפשרות ההתפייסות עם הקב"ה בימי הרחמים הללו, המזניח הענין ומחמיץ את ההזדמנות ייענש גם על זה. (משל אחר על זה, ראה "שערי תשובה" לרבנו יונה א/ב).

אבל לאמתו של דבר, עיקר קיום המצוה של תשובה שייך רק בבן תורה. כי אם אין האדם יודע מה הן דרישות התורה, מהיכן ידע במה הוא פָּגַם בעבר? וכן, אם לא ידע יפה מה מוטל עליו לעשות, איך יכין צעדיו בעתיד? ולא יוכל האדם להתנצל "לא ידעתי". כתוב בפרקי'אבות "הוּו זְהִירִים בְּתַלְמוּד, שִׁשְׁגַּגְתָּ תַלְמוּד עוֹלָה זְדוּן". מה שהאדם חָטָא כי לא ידע פרטי החוק, אינו מועיל לו ליום הדין. ולכן מוטל עלינו ללמוד כמה שאפשר יותר, בין בדברי מוסר, בין בדברי הלכה, וכמובן בעניני תלמוד ששם הוא עומק ההבנה בתורה שבע"פ. (עוד כתב ב"שערי תשובה", א/ג: "ולא יִמָּצָא איחור התשובה, זולתי בעמיהארץ אשר הם יִשְׁנִים...").

עוד סיבה חזקה נוספת מדוע עלינו להחזיק במעוז התורה בכל יכולתנו, בהתמדה ושקידה וכן בעומק עיון התורה – כי מסופר בעירובין (כז.) שהכינו ישיבת לומדים ליד מטתו של החולה, שמלאך המוות לא יתקרב. (=הענין הוא שקדושת המצוה תסגור עליו, ותדחה משם כל קטרוג). כן מצאנו במועד קטן (כח.) כי כל עוד **רב חסדא** גרס בתורתו, מלאך המוות לא יכול להתקרב אליו, וכן מצאנו אצל **דוד המלך** (שבת ל.) פירוש הדבר: סגולת העסק התורני לחפות על הרבה מכשולות שחטא האדם ההוא. "עבירה מכבה מצוה, ואין עבירה מכבה תורה" (סוטה כא.) – כלומר, להצילו מן היסורין. וראינו אצל **אלישע בן אבויה**, אע"פ שלמד תורה ללאהשלימות הנדרשת, לא יכלו מלאכי חבלה להטיל אותו לאש גיהנם, בגלל כמות אדירה של תורה שלמד (חגיגה טו.) אע"פ שזה ידוע שלא לָמַד לשם שמים. קל וחומר בן בנו של ק"ו אם אנו נעסוק בתורה לשמה. ועוד, אינן דומות זכות כל המצוות לזכות התורה. "כיתרון אור מן החושך, כך יתרון דברי תורה ממצוות" (ילק"ש ב/תתקסח). והדבר מבואר ב"נפש החיים" לגר"ח ולו"זין (א/יד) מה ההבדל בין פעולת "רוח" (=תורה) לפעולת "נפש" (=מצוות) בלבד.

ודאי כי על התורה נאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה **יומם ולילה**" והיא תשמש לנו עיר מקלט (כדברינו לעיל בשם אריז"ל) למרות שהאדם מוֹעֵד לחטוא, בין בשוגג ובין במזיד. ועל הביטוי הנ"ל כתב רבנו המלבי"ם שהרי היה צריך לומר סדר הפוך, "ובהם נהגה **לילה ויום**". אלא כל דבר שהוא מעל לטבע, מעל לסדר זמנים, יש לומר קודם "יומם", לבטא מושג של תמידיות, עשרים וארבע שעות. כך "צא ובדוק זמן שאינו מן היום" [ואח"כ אמר] ואינו מן הלילה" (מנחות צט.) כדי למצוא רגע קט שהאדם פטור מהעיסוק התורני.

עוד כתב קצור שו"ע (סי' קכח) כי אלול הוא נוטריקון: "**אני לדודי ודודי לי**" (שה"ש ו, א) ויש לשים לב לסדר הדברים. קודם כל עלינו לפסוע פסיעה ראשונה, להפנות ראשנו לדודי (=הקב"ה) ורק אח"כ גם הוא יפנה עצמו אלינו. כדברי ספר של"ה (תחילת פרק "שער הגדול") על "ה' צלך על יד ימינך" (תהלים קכא, ה) כלומר, במדה שהאדם מודד, מודדין לו. לפי אותה מדה שהאדם פעיל בחזרתו אל שורש הקדושה, רק לפי השיעור ההוא ישיג את מבוקשו. ולכן, כמה עלינו להתאמץ בכל כוחותינו.

אבל עלינו להתאמץ בחכמת העיון.

בזבחים (סב:). מסופר כי בני אחותו של ר' טרפון ידעו היטב מקרא בלבד, וקרא להם "בני יוחנני" שם של מכשף (סוטה כב). ופרש"י כי הם לא ידעו לדבֵר בהלכה.

מהר"ל (על אבות, דף קנד, "אם אין בינה אין דעת") מביא מדרש ספרי שהחכם פעיל רק כאשר יש לו ספר לפניו, ואולם כאשר אין לו, הוא שותק. אבל הנבון מפלפל ומוציא דבר מתוך דבר, והוא בפעילות מחשבתית מתמדת. (ידעת' היא לדעת מה הוא פסק הסופי). כן במדרש תהלים (ק"ט/כז) אמרו שהתלמוד (טכסט וחכמה בלבד) הוא כמו יין, וצריכים זפת (=בינה) כדי לשמור עליו. עוד אמרו שם כי החכמה דומה רק לפת בלבד, והבינה דומה לתבשיל, טעים ובסיס. כך עלינו להעמיק בכל יכולתנו, להשיג יותר ויותר פנינים.

"אל תיראי תולעת יעקב" (ישעיה מא, יד) – "מה תולעת מעקרת את האילן בפיה, כך ישראל מעקרין בפיהם ובתפילתם גזירות רעות" (מדרש תהלים כב, ט). הביטוי הכפול "בפיהם ובתפילתם" ודאי בא לרבות גם תפילה וגם לימוד תורה שבפה. אמנם אנו חלושים כמו תולעת, אבל חוזק רב יש לנו במבטא שפתינו ונוכל להפיל ארזים אדירים.

וכך אמרו חז"ל בתחילת מדרש איכה על (בראשית כז, כב) "הקל קול יעקב" (בי פעמים קול, קול הראשון חסר ו' בתפילה, קול שני מלא ו' – זהו הכתיב בתורה) ואז אין ידי עשו שליטות. אנו בני הישיבות הננו מגיניעם.

מה טוב לנו שאנו יודעים מה תפקידנו, מה המשימה הנשגבה שלפנינו.

הבה ונגש לעשותה בכל עוז ומרץ. "בתר רישא, גופא אזיל" (עירובין מא.) – לפי טיב לימודינו בראש שנת לימודים, כך ממילא טיב של כל החדשים שיבואו אחריו.